

Beknopt verslag van de bijeenkomst in het kader van Europa een stap verder op 19 juni 2008, gehouden in Schouwburg Orpheus te Apeldoorn

Aanvang 19.00 uur

Voorzitter: de heer Waalkens

Moderator: de heer Doesburg

Verder zijn aanwezig de volgende leden van de vaste commissie voor Europese Zaken: Blom (PvdA), Van Bommel (SP), Ten Broeke (VVD), Ormel (CDA), Peters (GroenLinks) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie),

en ongeveer tachtig belangstellenden.

Agenda

Opening

I. Verantwoording - Terugblik op inspraakbijeenkomst

II. Debat - Iers nee & Verdrag van Lissabon

III. Inspraak - Toekomst EU

Slotwoord

Opening

De **voorzitter** opent de bijeenkomst. Hij brengt in herinnering dat de Tweede Kamer op 5 juni jongstleden "ja" heeft gezegd tegen het Verdrag van Lissabon (VvL). Als alles volgens planning verloopt, zal de besluitvorming in de Eerste Kamer nog voor het zomerreces plaatsvinden. Daarmee zal het ratificatieproces voor Nederland zijn afgerond. Tot nu toe hebben achttien landen het verdrag geratificeerd. Nederland kan het volgende land worden. Op donderdag 12 juni 2008 hebben de Ieren zich in een referendum over het VvL in meerderheid uitgesproken tegen ondertekening van dit verdrag. Vanavond zal hieraan zeker aandacht worden besteed. Hij verwacht dat het een bijzondere dynamiek toevoegt aan de bespreking.

Leden van de vaste commissie voor Europese Zaken zijn uitgenodigd om hun reactie te geven op de uitslag van het Ierse referendum, maar vooral om te melden wat is gedaan met de input die op de inspraakbijeenkomsten "Europa, hoe nu

verder" is ontvangen, ongeveer een jaar geleden. Met het organiseren van soortgelijke bijeenkomsten onder de titel "Europa, een stap verder" wordt daarop voortgebouwd.

I. Verantwoording - Terugblik op inspraakbijeenkomst

De heer **Blom** (PvdA) herinnert zich van de vorige bijeenkomsten dat het kennisniveau over Europa bij de aanwezigen behoorlijk groot was. Dat is mooi, maar hij betreurt het dat voornamelijk die mensen aanwezig zijn die al geïnteresseerd zijn. Hij bereikt ook graag die andere mensen. Inspraak moet altijd op een bepaalde manier worden gezien. Voorop staat dat je luistert naar de meningen over de politiek, niet alleen op deze avonden, maar elke dag, in eigen dorp of buurt, bij de muziekvereniging, de sportvereniging of in het café. Het is echter een misverstand dat die mening altijd direct wordt vertaald in Den Haag. Volksvertegenwoordigers zijn niet voor niets lid van een partij. Hij is lid van de Partij van de Arbeid en gelooft in de idealen van die partij. Dit betekent dat hij weliswaar naar de mensen luistert, maar dit altijd probeert te vertalen vanuit die idealen. Als hij ergens betere argumenten hoort, is hij bereid zijn standpunten aan te passen. Dat is geen draaien, maar luisteren.

De heer **Van Bommel** (SP) ziet nu en zag de vorige keer als kern van de zaak dat mensen willen meepraten over processen in Europa, over besluitvorming, over veranderingen en over de uitbreiding van de EU. In 2005 hebben Nederlanders voor het eerst het recht gekregen om met een referendum mee te praten en mee te beslissen over Europa. Dit is goed bevallen, want de opkomst van 60% was flink hoger dan bij de Europese verkiezingen met een opkomst van 40%. Vanwege dit heldere signaal aan de politiek heeft hij een wetsvoorstel ingediend om ook over het VvL een referendum mogelijk te maken. In 2005 is het hele jaar over de inhoud van dat verdrag gediscussieerd. Nu er geen referendum is gehouden, heeft weinig debat plaatsgevonden. De vraag naar informatie is heel groot, dat blijkt ook weer op deze avonden. Hij vindt het daarom een schande dat de Nederlandse regering geweigerd heeft een publieksversie te maken van dit ingewikkelde verdrag.

De heer **Ten Broeke** (VVD) is het eens met zijn voorganger dat meer informatie had kunnen worden verstrekt. Daarom heeft hij een eigen publieksversie gemaakt, die bij de entree is aangeboden. Daarin staat precies beschreven wat hij vorig jaar uit Apeldoorn heeft meegenomen. Het VvL is met het Ierse "nee" wat hem betreft nog niet dood, hoewel op zijn minst comateus. Een ding is wel zeker, op 1 januari 2009 zal dit verdrag niet in werking kunnen treden, want daarvoor zijn 27

handtekeningen nodig. Desondanks vindt hij het van belang dat elk land de mogelijkheid heeft om te ratificeren. Gisteren heeft het Hogerhuis in Groot-Brittannië dit gedaan. Ook van andere landen is bekend dat zij het ratificatieproces willen afmaken. Dat is van belang omdat dan duidelijk wordt hoe de verhoudingen liggen. Dat geeft een goede basis om te bekijken hoe met het VvL kan worden omgegaan.

Hij haalt enkele resultaten van vorig jaar aan. De meerderheid van de aanwezigen in Apeldoorn, 86%, wilde dat er een Europees milieu- en klimaatbeleid zou komen. Met het Verdrag van Nice is op dat gebied al een flinke stap voorwaarts gezet, het VvL bouwt daarop voort. Vorig jaar was de zorg of de EU zich wel zou houden aan de spelregels over de uitbreiding. Die zorg is via de Tweede Kamer in een artikel van het VvL opgenomen.

De heer **Ormel** (CDA) vindt het lastig weer te geven wat hij uit de vorige ronde heeft meegenomen. Enkele zaken zijn krachtig naar voren gekomen, zoals de angst voor identiteitsverlies. Er komen veel nieuwe Nederlanders, de grenzen vervagen, de bureaucratie neemt toe en er is sprake van globalisering en arbeidsmigratie. De zekerheden van vroeger verdwijnen. Vervolgens worden veel bevoegdheden aan de EU weggegeven.

Hij vindt dat in het VvL spelregels staan waarmee de EU democratischer en transparanter wordt. Tegelijk wordt er meer spankracht gecreëerd om de nationale identiteit vast te houden. Hij gelooft in een Europa als samenwerkingsverband van soevereine staten. Een sterk Europa is van belang voor de toekomst van Nederland. Dit betekent dat een aantal zaken Europees aangepakt moet worden, zoals de milieuvervuiling, het terrorisme en de illegale immigratie. Daarnaast moet vooral nationaal worden geregeld wat nationaal kan. Het CDA vaart een eurorealistische koers: zonder Europa gaat het niet, maar tegelijkertijd moet Nederland vooral Nederland blijven.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) herinnert zich uit de vorige ronde vooral dat veel mensen zich voor Europa interesseren en geloven in een nieuw verdrag als dat tot meer groen, een beter milieu, een beter klimaatbeleid en meer democratie leidt. Als GroenLinks-politica wordt zij hier vrolijk van, omdat haar partij juist hierom vindt dat Europa hervormd moet worden en de inzet voor een beter en nieuw verdrag noodzakelijk is.

Het valt haar ook nu weer op dat mensen heel graag willen meepraten over Europa als hun stem ertoe doet. Zij waardeert het enorm dat dit publiek vanavond is gekomen om met haar en haar collega's te praten, maar het is helaas niet meer dan vrijblijvend napraten. Het spijt haar enorm dat er geen referendum is

gehouden over dit verdrag, hoezeer zij zich met collega Van Bommel ook heeft ingezet om dat wel te realiseren. Aan de Nederlandse bevolking is immers gevraagd zich uit te spreken over de richting waarin Europa zich beweegt. Dit heeft de politiek gedwongen haar huiswerk over te doen en met een nieuw en beter verdrag te komen. Dat de bevolking zich daarna niet opnieuw over het verdrag mag uitspreken, maar dat het snel door het parlement wordt geloodst, is in haar ogen niet de democratie die de bevolking vertrouwen schenkt. Desondanks is zij verheugd, hier te zijn en is zij benieuwd naar de gedachtewisseling met de bewoners uit Apeldoorn en omstreken.

Inspreker was vorig jaar ook aanwezig. Het was hem opgevallen dat de meeste politici "ja" hebben gestemd, terwijl de zaal in Apeldoorn overwegend "nee" heeft gezegd. Hij is daar teleurgesteld over en hoort graag van de Kamerleden waarom zij "ja" hebben gestemd.

Inspreker wijst erop dat op de uitnodiging met grote letters stond: "Uw mening telt". Hij ziet dat niet, want de Tweede Kamer heeft het verdrag al aangenomen en over veertien dagen volgt de Eerste Kamer. Is het überhaupt nog van enig belang wat de Nederlander ervan vindt?

Inspreker zegt dat de vorige keer één van de grootste kritiekpunten het gebrek aan informatie was. Er is alleen gedurende de laatste vier maanden gediscussieerd en niet een jaar lang, zoals de heer Van Bommel beweert. De informatie die is gegeven, is beneden elk peil. De heer Ten Broeke is de enige die vanuit de Kamer iets positiefs heeft gedaan met zijn korte verslag. De vorige keer was een belangrijk punt voor spreker dat met de regels voor de toetreding van Roemenië en Bulgarije is gesjoemeld. Dat is nu door een apart artikel ondervangen. Daarover is hij uitermate tevreden.

Inspreker was de vorige keer een "nee"-stemmer. Hij had toen niet het gevoel dat er veel informatie beschikbaar was. Ook nu vindt hij de hoeveelheid informatie zeer onder de maat. Hij hoopt vandaag meer hierover te horen.

Inspreker is het met mevrouw Peters en de heer Van Bommel eens dat er eigenlijk een referendum had moeten komen. Als de Tweede Kamer eerst zegt een referendum te houden omdat het verdrag belangrijk wordt gevonden, kan de Kamer er niet mee weg komen dat na het "nee" geen referendum wordt gehouden over het nieuwe verdrag. Na het Ierse "nee" is hij vooral benieuwd wat de Kamerleden vinden van de te nemen stappen.

Inspreker vindt het belangrijk dat in 2005 een referendum is gehouden. Nu heeft het Nederlandse volk helemaal niets te zeggen. Nederlanders ontleen hun identiteit voor een gedeelte aan hun democratische tradities en instituties. De EU kent die nog niet en hij verwacht dat het nog enige generaties zal duren voordat dit wel het geval zal zijn.

De heer **Blom** (PvdA) reageert dat er in de Tweede Kamer geen meerderheid voor een referendum was. De PvdA is ertegen omdat er in het VvL geen sprake is grondwettelijke aspecten, in tegenstelling tot 2005. Daarom heeft de PvdA toen wel ingestemd met een referendum. Ook de Raad van State heeft geconcludeerd dat aan het VvL geen grondwettelijke aspecten zitten. Het is een gewoon verdrag, zoals het Verdrag van Maastricht, van Nice, van Amsterdam en van Rome.

De heer **Van Bommel** (SP) verklaart één van de indieners te zijn geweest van het wetsvoorstel voor een referendum. Het VvL is immers voor 95% gelijk aan het grondwettelijke verdrag en inhoudelijk is er weinig veranderd. Daarom vindt hij een referendum gerechtvaardigd. Hij onderstreept dat dit debat weinig zin meer heeft. Daarom heeft hij ervoor gepleit om nog voor ratificatie door de Tweede Kamer een ronde langs de vier steden te organiseren. Hiervoor is echter geen meerderheid gevonden. Dat betreurt hij.

Met de regels voor de toetreding van Roemenië en Bulgarije is inderdaad gesjoemeld. Deze landen zijn in hoge mate corrupt en hadden er nog niet bij gemogen. Daarom is het goed dat er criteria voor toetreding in het nieuwe verdrag zijn opgenomen. Het gaat er echter om dat ze strikt worden toegepast.

De heer **Ten Broeke** (VVD) herinnert zich dat precies dit laatste vorig jaar in deze zaal naar voren is gebracht. Ruim 50% zei toen dat de regels strenger moesten. Het was niet voldoende om de Kopenhagencriteria op te nemen. Ook werd benadrukt dat de huidige EU in staat moet zijn om nieuwe landen niet toe te laten, ook al voldoen ze aan de gestelde regels. Dat dit in het VvL is opgenomen is echt nieuw. Daardoor wordt er op een andere manier naar toetreding gekeken. Vorig jaar is dus belangrijke input meegenomen. Vandaag wordt hierover verantwoording afgelegd.

De heer **Ormel** (CDA) zegt dat het CDA destijds in minderheid tegen toetreding van Roemenië en Bulgarije was. Hij vindt dat aan de regering moet worden voorgelegd dat er te weinig informatie is verstrekt. Hij beaamt dat de Nederlandse identiteit voor een deel te danken is aan de democratische instituties. Vanwege die

traditie is het CDA tegen het referendum. Het past niet in de Nederlandse democratische traditie, want Nederland kent een representatieve democratie. Hij is het absoluut niet met de heer Van Bommel eens dat mensen die tegen een referendum zijn niet democratisch zouden zijn. Juist binnen deze representatieve democratie kunnen mensen tegen een referendum zijn. Het CDA behoort daarbij.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) verantwoordt het "ja" van GroenLinks. Dit verdrag regelt meer voor het klimaat, maakt Europa nadrukkelijk democratischer met het Europees Parlement dat bevoegd wordt voor 95% van de beleidsterreinen, realiseert een sterker buitenlands beleid en plaatst minder accent op louter marktliberalisatie en economisch samenwerking als ultiem doel van Europa. Zij vindt dit pluspunten in vergelijking met de huidige situatie. Het VvL is echter wel voor 95% gelijk aan het vorige grondwetvoorstel. Zij ergert zich aan het feit dat het VvL als iets geheel anders wordt gepresenteerd dan het vorige verdrag. Dat is niet het geval, er is alleen een ander hoesje om gedaan.

II. Debat - Iers nee

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) heeft uit de eerste opiniepeilingen die onder de Ierse bevolking zijn gehouden, begrepen dat het gros van de stemmers "nee" heeft gestemd omdat men niet goed begrijpt wat in het verdrag staat. Zij betreurt de uitkomst, maar kan zich daar iets bij voorstellen. Als jurist vindt zij dit verdrag moeilijker en droger te lezen dan een telefoonboek. Om alle verwijzingen te begrijpen, is een bibliotheek nodig.

De Ierse regering heeft het volgens haar niet handig aangepakt. De regering wilde graag dat de bevolking voor zou stemmen, maar heeft vervolgens hel en verdoemenis gepreekt als de Ieren "nee" zouden stemmen. Dit lijkt op de campagne die Nederland heeft gevoerd ten tijde van het referendum over de Europese grondwet. Het is belangrijk nu een periode van rust te creëren, zodat de Ierse regering kan analyseren op welke wijze zij met Europa verder wil, met instemming van de bevolking. Het lijkt haar noodzakelijk de druk van de ketel te halen door niet langer aan de invoeringsdatum van 1 januari 2009 vast te houden. Ondertussen moeten de andere lidstaten nadenken over formules die voortzetting van dit proces mogelijk maken met medeneming van Ierland. Zij noemt bijvoorbeeld de formule van een kopgroep of van een "opt-out" waarin de Ieren meer tijd krijgen om na te denken.

De heer **Ormel** (CDA) denkt dat het zinvoller is om te kijken of het VvL vertaald kan worden naar de Nederlandse situatie, dan het stemgedrag van de Ieren te

analyseren. Het VvL bevat de spelregels voor het omgaan met elkaar. Er zijn 27 lidstaten en 27 nationale parlementen, er is één Europese Commissie, één Europees Parlement en één Europees Hof van Justitie. Getracht kan worden, het VvL populistischer vorm te geven, maar het blijft saai want het gaat om de spelregels. Hij heeft het gevoel dat er sprake is van te veel navelstaarderij. Europa is nodig om grote grensoverschrijdende problemen aan te kunnen pakken. Daarop zal de energie gericht moeten zijn. Landen zoals India, China en Rusland gaan door. Om het licht te laten branden, is een samenwerkingsverband zoals de EU nodig.

De Ierse regering heeft een time-out gevraagd tot oktober om te zich te kunnen bezinnen over hoe nu verder te gaan. De overige landen hebben bepaald dat de ratificatieprocedure wordt voortgezet. Het CDA is het daarmee eens. Er is sprake van een verlenging, maar de wedstrijd dient geheel uitgespeeld te worden.

De heer **Van Bommel** (SP) vraagt of de heer Ormel erkent dat het VvL pas in werking kan treden als alle 27 landen ermee hebben ingestemd en zolang Ierland niet instemt, het VvL niet in werking kan treden.

De heer **Ormel** (CDA) erkent dat, maar dat ontslaat Nederland niet van de plicht om de wedstrijd uit te spelen. Hij herinnert de heer Van Bommel eraan dat deze na het Franse "nee" doorging met campagne voeren in Nederland. Als hij destijds consequent was geweest, had hij geen referendum in Nederland moeten nastreven. Toen is het proces voortgezet en nu is het niet anders. Als het ratificatieproces wordt voortgezet, is aan het einde van het jaar duidelijk wat mogelijk is. Bezien zal worden hoe Ierland en de andere lidstaten met het Ierse "nee" om zullen gaan.

De heer **Ten Broeke** (VVD) meent dat de heer Ormel gelijk heeft. Nederland gaat niet over het Ierse "nee" en Ierland gaat niet over de wijze waarop Nederland met dit verdrag omgaat. Dat is een van de klassieke spelregels die de EU tot de EU maken, het is ook wat veel mensen terug willen zien, namelijk dat Nederlandse belangen worden verdedigd.

Hij betreurt het dat in dit verdrag maar enkele correcties zijn aangebracht, maar zelfs als het maar 4% is, wil hij staande houden dat die 4% cruciaal is. De nationale parlementen moeten meer hun best doen om de herkenbaarheid van de afzonderlijke naties in de besluitvorming te vergroten, zodat men minder het gevoel krijgt dat Brussel "over ons en vooral zonder ons" besluiten neemt. Op dit vlak zijn de spelregels wezenlijk veranderd, met dank aan het Nederlandse parlement. De bevoegdheden van de EU zijn nadrukkelijk afgebakend en voor het

eerst kunnen bevoegdheden worden ingetrokken als deze lidstaten niet bevallen. Je kunt net doen alsof 95% niet goed genoeg is. De heer Van Bommel liep de vorige keer te hoop tegen "het naampje" en heeft zijn campagne gewonnen. Hij zou nu moeten erkennen dat er is geluisterd en dat er veranderingen zijn doorgevoerd.

Het is niet leuk om dit verdrag door te lezen, zeker niet met die hele stapel wijzigingen. Wie dat wil, kan de hele stapel bij hem komen halen. Dan zal hij over twee weken vragen of men voor of tegen is.

De heer **Van Bommel** (SP) vindt het te veel eer dat het "nee" aan hem is toegeschreven. Hij meent dat de mensen grosso modo hebben begrepen waar het verdrag over gaat. Hetzelfde geldt volgens hem voor Ierland. De redenen voor het Iers "nee" worden verwoord met termen als "Ierse identiteit" en "neutraliteit", naast het centrale probleem dat het VvL inhoudelijk nauwelijks te begrijpen is. Dit zou Nederland zich ook moeten aantrekken, want de Nederlandse regering heeft nauwelijks iets gedaan om de bevolking te informeren. Voor hem zijn twee zaken helder. Ten eerste: nee is nee. Omdat de Ieren nee hebben gezegd, kan het VvL niet doorgaan. Ten tweede: de SP wil verder met Europa. Op sommige terreinen kan dat echter democratischer.

De heer **Ten Broeke** (VVD) vindt dat de heer Van Bommel wel eerlijk moet zijn. Dat het verdrag niet kan doorgaan, erkent iedereen aan deze tafel. In de SP-folder en in de media beweert de heer Van Bommel echter dat het ratificatieproces niet mag doorgaan. Blijkbaar mogen de spelregels niet worden gevolgd.

De heer **Van Bommel** (SP) ontkent dat hij dat doet. De regering gaat over het ratificatieproces. De SP-fracties in de Eerste en Tweede Kamer stellen zich op het standpunt dat het bespreken en goedkeuren van het VvL in deze vorm door de weigering van Ierland niet door kan gaan. De SP vindt dat eerst moet worden gezien hoe deze situatie wordt opgelost. Hij wil afwachten of Ierland door een of andere "listige truc" toch nog tot een "ja" komt en wil geen druk op Ierland uitoefenen door het VvL snel te ratificeren, in de veronderstelling dat Ierland dan wel zal volgen.

De heer **Blom** (PvdA) is dubbel in verwarring, ten eerste door de wonderbaarlijke opstanding van de heer Van Bommel, want gisteren was het VvL nog dood en nu beweert hij dat het voorlopig niet moet worden geratificeerd en ten tweede door de uitslag van het Ierse referendum. Hij is met het laatste niet blij, want hij is voor het VvL. 40% van de "nee"-stemmers geeft aan weinig van het verdrag te begrijpen,

terwijl Ierland het land bij uitstek is dat er alles aan heeft gedaan om zoveel mogelijk informatie te verstrekken. Dat 17% van de bevolking "nee" zegt omdat zij politici niet vertrouwt, verbaast hem niet, want dat is in Nederland ook het geval. De meerderheid heeft dus tegengestemd om andere argumenten dan betrekking hebbend op Europa. Wordt naar de Europese argumenten gekeken, dan zegt de Ierse bevolking dat zij haar commissarissen wil houden, terwijl deze eerder weggaan dankzij het Verdrag van Nice en niet dankzij het VvL, respectievelijk 2009 en 2014. Een ander argument is het beschermen van het nationale belastingstelsel, terwijl Europa helemaal niet over belastingen gaat. Hier ligt dus een enorm probleem omdat het enthousiasme over Europa bij veel mensen blijkbaar niet overkomt. Wat helpt wel, als initiatieven uit de overheid en uit de politiek niet helpen om de bevolking te enthousiasmeren? Hij hoopt op suggesties uit de zaal.

De heer **Van Bommel** (SP) vindt dat met de voorstelling van zaken van de PvdA het beeld ontstaat dat niet naar de kiezer geluisterd hoeft te worden omdat deze er niets van begrijpt. Hiermee wordt gesuggereerd dat in het referendum om andere redenen dan de inhoud tegen zo'n verdrag wordt gestemd. Heeft de heer Blom met terugwerkende kracht dan ook spijt van het door de PvdA voorgestelde referendum uit 2005?

De heer **Blom** (PvdA) heeft daar geen spijt van, echter uit de analyse blijkt dat een ruime meerderheid "nee" stemt uit niet-Europese overwegingen. Daarom is de vraag gerechtvaardigd of over dit soort onderwerpen referenda gehouden moeten worden.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) vraagt of de Ierse regering haar huiswerk niet goed heeft gedaan, als door de heer Blom genoemde redenen oorzaak zijn van het Ierse "nee". Als mensen menen dat het behoud van het nationale belastingstelsel in strijd zou zijn met het verdrag, dan heeft de regering de bevolking niet goed geïnformeerd. Zij begint te twifelen aan de trouw van de PvdA als partner bij de twee initiatiefwetsvoorstellen om in Nederland standaard referenda mogelijk te maken. Staat de heer Blom hier nog achter, of twijfelt hij eraan na de uitkomst van het referendum in Ierland?

De heer **Blom** (PvdA) heeft vastgesteld dat 57% van de Ieren "nee" heeft gezegd om andere redenen dan dat het een slecht verdrag is. Daarom moet de vraag worden gesteld of een referendum voor dit onderwerp een geëigend instrument is. Ook de Nederlandse cijfers uit 2005 gaven deze richting aan. Hij staat nog steeds

achter de genoemde initiatiefvoorstellen, omdat die over een ander soort referenda gaat, namelijk referenda die door de burger worden voorgesteld en niet door de politiek.

De heer **Ormel** (CDA) begrijpt dat de heer Blom tegen een referendum is voor een ingewikkelde kwestie als het VvL en voor een referendum als het om een duidelijke kwestie gaat. Denkt hij daarbij aan vraagstellingen als "Nederland uit de NAVO" en "invoering van de doodstraf"?

De heer **Blom** (PvdA) wordt moe van deze opmerkingen. Iedereen weet dat hij het onzinnig vindt een referendum te houden over de invoering van de doodstraf of over de halvering van de belastingen. Hij is op grond van de analyse van het Ierse referendum niet tegen een referendum als deze, maar heeft er wel vraagtekens bij. Hij vult op het vorige punt aan dat in de initiatiefwet wordt geregeld onder welke voorwaarden een referendum kan worden gehouden. Conform deze voorwaarden zou de doodstraf hierbuiten vallen.

De heer **Van Bommel** (SP) vraagt hoe het dan zit met Europese verdragen. Mag hierover alleen een referendum worden gehouden als er grondwettelijke aspecten aan vastzitten, of mag dit ook als het om een ingrijpend uitbreidingsverdrag gaat?

De heer **Blom** (PvdA) antwoordt dat in de Nederlandse Grondwet staat dat een Europees verdrag per definitie door het parlement moet worden geratificeerd. Om dit te veranderen zal de Grondwet veranderd moeten worden. Dat betekent dat er een correctief referendum moet worden gehouden. Het PvdA-voorstel van enkele jaren geleden om een correctief referendum te organiseren, viel dus binnen dit gegeven. Dat voorstel heeft het niet gehaald. Gezien de verhoudingen in de Eerste en Tweede Kamer zal een dergelijk voorstel het weer niet halen omdat daarvoor een tweederde meerderheid nodig is. Hij heeft, in tegenstelling tot de SP, weinig zin om mensen iets voor te spiegelen dat, hoewel belangrijk, niet realiseerbaar is.

De heer **Ormel** (CDA) vindt dit punt wezenlijk in de referendumdiscussie. Hij vindt het noodzakelijk, zorgvuldig te zijn en de heer Blom is dat. Kamerleden zullen er bij een wetswijziging rekening mee houden dat die niet voor de komende vier jaar is, maar voor een veel langere periode. In dat licht is hij er niet van overtuigd dat er geen referenda zullen komen over onderwerpen die zich daar niet voor lenen, bijvoorbeeld als er een rechts-populistische meerderheid komt. Sterker nog, er zijn voorstellen denkbaar die momenteel door een referendum aangenomen zouden

worden, maar die indruisen tegen wat hij als vertegenwoordiger in de representatieve democratie goed vindt voor de toekomst van dit land.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) reageert dat de representatieve democratie inmiddels ruim honderd jaar geleden ontworpen is. Iedereen staat daar wel achter, maar ze kan in de 21ste eeuw best hier en daar een opfrissing gebruiken, een reality check, zeker in een tijdperk waarin burgers sceptisch zijn over de politiek. Daarom is GroenLinks voor een injectie van directe democratische elementen zoals een referendum. Volgens de peilingen wilde een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking een referendum over het VvL. In Nederland ontbreekt het echter aan een wettelijke basis om een referendum door burgers te laten initiëren. De PvdA, GroenLinks en D66 hebben het initiatiefwetsvoorstel ingediend om dat voor burgers mogelijk te maken. In de aanloop naar dit verdrag wilde GroenLinks deze wettelijke mogelijkheid gerealiseerd zien voordat over dit verdrag zou worden besloten. De PvdA, die in het verkiezingsprogramma heeft staan voor referenda te zijn, werkte hier echter niet aan mee. Daarop heeft het parlement een noodoplossing moeten bedenken.

De heer **Blom** (PvdA) reageert dat hij de tekst van het PvdA-verkiezingsprogramma goed kent. Er staat nadrukkelijk in dat een referendum "grondwettig" moet zijn. Volgens de Raad van State draagt het VvL geen grondwettelijke aspecten in zich. Hij heeft dus conform het verkiezingsprogramma van de PvdA gehandeld.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) zegt dat het om de vraag gaat of dit parlement het de Nederlandse bevolking gunt, af en toe een advies te mogen geven. Omdat een referendum nog niet in de wet is opgenomen, was het noodzakelijk dat het parlement het initiatief nam om eenmalig een referendum over het VvL te organiseren. Dat is niet ongrondwettig, omdat het een raadplegend advies is dat prima binnen het grondwetstelsel past.

De heer **Ten Broeke** (VVD) vindt het aardige van een raadplegend referendum dat om een advies wordt gevraagd. Ook de VVD vindt, hoewel zij geen referendumpartij is, dat het in uitzonderlijke gevallen mogelijk moet zijn, de bevolking om advies te vragen. In 2005 vond de VVD dat sprake was van zo'n uitzonderlijk geval omdat het vorige Europese verdrag karaktertrekken van een grondwet had. De politiek kon de bevolking niet raadplegen met verkiezingen. Daarom vond ook de VVD het zinvol om een referendum te organiseren. Voor zijn partij stond niet ter discussie dat het grondwettelijke karakter uit het verdrag moest

worden gehaald. Dat is in het VvL terecht gebeurd. Zelfs de heer Van Bommel erkent dat, want hij heeft dat aspect niet meer in zijn initiatiefwet als reden opgevoerd. De VVD vond daarnaast dat recht moest worden gedaan aan het "nee" van het Nederlandse referendum. Ook dat is gebeurd.

De heer **Ormel** (CDA) zegt dat het in een representatieve democratie lijkt alsof de volksvertegenwoordigers in een duikboot in de Hofvijver liggen en na vier jaar weer bovenkomen. Zo is het echter niet. Iedere volksvertegenwoordiger wordt voortdurend beïnvloed door diverse peilingen, uitspraken in de media, individuele gesprekken met burgers op straat, gespreksavonden zoals deze enzovoorts. Dit betekent niet dat hij ergens voor is omdat een willekeurige meerderheid ergens voor is, maar dat hij voortdurend moet beargumenteren waarom hij vindt wat hij vindt.

De heer **Van Bommel** (SP) meent dat het niet alleen om avonden zoals deze en gesprekken op straat gaat. Waar het om gaat, is dat er bij dit verdrag sprake is van overdracht van soevereiniteit. Dat maakt het anders dan het Verdrag van Nice of een uitbreidingsverdrag. Nederland is een soeverein land. Delen van deze soevereiniteit kunnen niet zonder instemming van de bevolking worden weggeven. Soevereiniteit is niet het eigendom van politici, het is het eigendom van het volk en kan dus niet zonder haar instemming door politici worden weggeven.

Inspreker vindt het opvallend dat veel over de mogelijkheid van een referendum wordt gesproken. Hij merkt heel veel scepsis en ongenoegen in Nederland. Dat is volgens hem belangrijker dan wel of geen referendum. Het gaat de burgers aan wat er in de toekomst gaat veranderen. En inderdaad, het wordt oorlog en het licht gaat uit, daarom moet men wat constructiever zijn.

Inspreker zegt dat het hem erom gaat dat de informatie niet goed is geweest. Dat is al geconstateerd. Een van de faculteiten communicatie in Nederland heeft er al eerder op gewezen dat de regering voorstellen als deze in "Jip en Janneke"-taal zou moeten presenteren. Dit betekent maximaal acht woorden per zin, zonder niet-alledaagse woorden.

Inspreker kan zowel de voor- als tegenstanders van het referendum begrijpen. Als top-down een referendum wordt georganiseerd en een impopulaire regering wil dat de bevolking met een voorstel instemt, is de kans groot dat zij juist niet instemt. Als de informatie over het referendum beperkt is, kiezen mensen vaak voor of tegen hun regering, ongeacht de inhoud van dat referendum. Hij is voor een referendum

en vindt dat er nu weer een gehouden had moeten worden, omdat het inmiddels drie jaar geleden is dat er een referendum over Europa is gehouden.

Inspreker denkt dat men de tijd moet nemen. Er is ruim driehonderd jaar over gedaan, Europa in te richten zoals het er nu uitziet. Zou men niet twee tot drie generaties de tijd moeten nemen in plaats van twee tot drie jaar, om alle veranderingen tot in de haarvaten van Europa rustig te bespreken?

Inspreker zegt dat er geen enkel land is dat zoveel heeft geprofiteerd van het EU-lidmaatschap als Ierland. Hij begrijpt niet waarom Ierland tegen het VvL heeft gestemd.

Inspreker begrijpt het heel goed. Het is eenvoudiger om ongenueanceerd "nee" te zeggen, dan genuanceerd "ja". Men is het erover eens dat er maar weinig is veranderd. Ook het DNA van een mens en een muis verschilt maar enkele procenten. Niettemin is het uiterlijke verschil aanzienlijk.

Inspreker denkt dat het Ierse "nee" niets te maken heeft met de rijkdom die het inmiddels heeft vergaard, maar alles met de historische verstandhouding met Engeland. Het gaat niet om het verdrag, het gaat om de historische context.

Inspreker is geschrokken van de discussie. Het lijkt wel of men niet ziet dat het in de markt zetten van een product hetzelfde is als het in de markt zetten van een grondwet, het VvL of een referendum. Het is onbestaanbaar dat een fabrikant van een belangrijk artikel dezelfde weg zou bewandelen. Politici moet je geen product in de markt laten zetten, want zij willen elkaar voortdurend alleen maar vliegen afvangen. Politici zijn niet in staat een dergelijk belangrijk product bij de bevolking te introduceren.

Inspreker is verbaasd dat hier wordt beweerd dat het verdrag geen grondwettelijk karakter meer heeft. Wat is er eigenlijk veranderd? De verwijzing naar de rechten van de mens is eruit gehaald, er is geen vlag meer en er is geen volkslied meer. Daarom hoeft er geen referendum te worden gehouden, terwijl Nederland nadrukkelijk "nee" tegen de inhoud heeft gezegd. Hij vindt dat schandalig. Angela Merkel zegt: "We kept the substance, that is a fact." Hetzelfde verdrag wordt er gewoon doorgedrukt, ondanks het eerdere "nee" van de Nederlandse bevolking.

De heer **Blom** (PvdA) vindt het helemaal niet schandalig. Ook andere zaken zijn veranderd. De rol van het nationale parlement is versterkt en Europa kan geen

veranderingen doorvoeren zonder goedkeuring van het nationale parlement. De grondwettelijke aspecten zijn er dus echt uit. Als niet alleen de politiek, maar ook de Raad van State deze conclusie trekt, is dat voor hem geloofwaardig genoeg.

De heer **Van Bommel** (SP) zegt dat de verwijzing naar het Handvest voor de rechten van de mens één van de grondwettelijke aspecten was. Een verwijzing in een bijlage is juridisch net zo bindend. Dat het referendum top-down wordt genoemd, is terecht, maar er was helaas geen andere optie. De Tweede Kamer had alleen de mogelijkheid om eenzelfde soort wet te formuleren en te proberen hiervoor een meerderheid te krijgen.

Dat een ingewikkeld product als dit door politici niet in de markt kan worden gezet, onderschrijft hij. Er zullen kleine stappen gezet moeten worden en daarvoor moet de tijd worden genomen, zoals iemand naar voren bracht. Alleen door mensen dom te houden, geen uitleg te geven over de inhoud en te beloven dat het allemaal beter wordt, kan deze verandering in één keer tot stand worden gebracht.

De heer **Ten Broeke** (VVD) gelooft niet dat "Jip en Janneke"-taal een oplossing zal brengen. De VVD heeft dit ooit in een campagne geprobeerd met een dramatisch resultaat tot gevolg. Het gaat hier om een verdrag om tot ander gedrag te komen en Europa is heel hard toe aan ander gedrag. Daar kan niet twee tot drie generaties op worden gewacht, want de problemen wachten niet. Die moeten vanaf nu worden aangepakt in de Europese samenwerking. Daarvoor zijn de spelregels nodig die vervat zijn in het VvL. Eigenlijk is dit Europa; bedoeld wordt de omhooggehouden gsm.

De heer **Ormel** (CDA) haakt hierop in en zegt dat als het dan daar om gaat, het verdrag de gebruiksaanwijzing is. Gebruiksaanwijzingen in de markt zetten is lastig. Voor wijzigingen met grondwettelijke aspecten is volgens de Nederlandse Grondwet een tweederde meerderheid nodig in de Tweede Kamer. Vervolgens moeten er verkiezingen worden uitgeschreven en moet er over de wijzigingen in de grondwet worden gestemd. In feite is dat een soort referendum. Bij deze verdragswijziging is dat niet het geval omdat het om een wijziging van een bestaand verdrag gaat, het Verdrag van Nice.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) is het eens met het publiek dat je je niet moet laten ringeloren door de politiek. Alle Europese geleerden en bijna alle Europese regeringsleiders hebben gezegd dat dit verdrag inhoudelijk grotendeels hetzelfde is als het vorige. Zij vindt de mens/muisvergelijking humoristisch, hoewel de gelijk

gebleven 95% heel essentieel is. De vorm is enigszins anders. Ook zij ziet de verschillen, maar ze moeten wel met een vergrootglas worden gezocht.

Zij zou niets liever willen dan over de uitdagingen van de toekomst te spreken, in plaats van te blijven hangen in dit geneuzel. Zij protesteert tegen de vergelijking van dit verdrag met een gebruiksaanwijzing voor mobieltjes. Het gaat er juist om, Europa groter te maken om problemen aan te pakken als klimaatverandering, asiel- en migratie en buitenlands beleid.

Debat Verdrag van Lissabon

Quick scan

Tijdens een quick scan (zie bijlage) stemmen Kamerleden en publiek over negen belangrijke elementen uit het VvL. De vraag daarbij is: is dit een goede zaak of zou dit anders moeten? De stemming is een indicatie hoe dit publiek over deze onderwerpen denkt en is daarmee niet representatief.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) is voorstander van minder veto's. Omdat de EU zo groot is geworden, wordt het onwerkbaar als alle 27 landen op elk terrein een veto zouden kunnen uitspreken. Zij vindt het wel belangrijk dat er terreinen blijven waar unanimititeit vereist is, zoals klimaat en energie, interne markt en landbouw, en dat daarover met meerderheid van stemmen wordt besloten.

Bij nieuwe bevoegdheden op het gebied van energie wil zij ook het klimaat betrekken, met een gemeenschappelijke inzet op Europees niveau voor energiezekerheid, duurzaamheid en het terugdringen van de CO₂-uitstoot. De uitbreiding van bevoegdheden op het gebied van justitie is niet eenduidig. Waar grensoverschrijdende criminaliteit en terrorisme moeten worden aangepakt, is Europese samenwerking een goede zaak. Bij justitie wordt echter snel het nationale beleid geraakt. Daarom is zij op dat terrein voorstander van een parlementair voorbehoud, om indien nodig in een vroeg stadium door het nationale parlement invloed te laten uitoefenen.

Dat de medebeslissingsbevoegdheid van het Europees Parlement flink wordt uitgebreid, vindt zij positief omdat dan ook op Europees niveau meer evenwicht in de besluitvorming en in de controle ontstaat.

De heer **Blom** (PvdA) licht zijn standpunt over de stellingen 5 en 6 toe. Hij is voorstander van duurzame energie en nadrukkelijk tegen kernenergie. Daarom is

hij is tegen Europese regelgeving die leidt tot uitbreiding van kernenergie in Europa.

De heer **Van Bommel** (SP) brengt in dat het produceren van kernenergie weliswaar een nationale aangelegenheid is, maar dat het zodra het op afname aankomt een Europees product is. In Nederland is een behoorlijk deel van de energie die wordt afgenomen afkomstig van Franse kerncentrales. Daarom is het goed dat hierover Europese regels worden afgesproken. Het is een Franse noch een Nederlandse aangelegenheid. De PvdA wil altijd dat grensoverschrijdende zaken Europees geregeld worden, waarom wil de heer Blom dat op dit punt dan niet?

De heer **Blom** (PvdA) antwoordt dat de PvdA dat in dit geval niet wil omdat zijn partij geen groot tegenstander van kernenergie is. Kernenergie is namelijk helemaal niet goedkoop. Het bouwen van een centrale als Borssele kost 6 mld. Bovendien komt uranium uit politiek instabiele landen en moet de overheid zich in allerlei bochten wringen om zekerheid te krijgen over de grondstoflevering. Ook is het afvalprobleem nog steeds niet opgelost. Zolang dat niet het geval is, blijft de PvdA tegen kernenergie.

De heer **Ten Broeke** (VVD) is juist een groot voorstander van kernenergie. Hij vindt het noodzakelijk om onafhankelijk te worden van de ayatollahs en Poetins van deze wereld. Echter, in dit verdrag staat niets dat Nederland verplicht kernenergie over te nemen, er staat namelijk expliciet in dat ieder land zijn eigen mix mag samenstellen. Dit is veranderd ten opzichte van het vorige verdrag.

De heer **Blom** (PvdA) is blij met de formulering in het VvL. Hij vindt het huidige energiebeleid in Europa niet goed. Als een verdrag nieuwe bevoegdheden op het gebied van energie regelt, moet dit expliciet worden opgenomen.

Op het gebied van justitie zijn enkele noodremprocedures. Zijn partij wil niet dat Europa zich bemoeit met bijvoorbeeld het Nederlandse drugbeleid en het euthanasie- en abortusbeleid. Op dit moment is dat in het verdrag goed geregeld, maar er zijn ook parallelle regelingen die het in theorie mogelijk maken dat dergelijk beleid wordt veranderd, als de situatie in Nederland anders zou zijn. Samenvattend, samenwerking op het gebied van justitie is uitstekend, maar niet op ieder vlak.

De heer **Van Bommel** (SP) vindt dit verdrag vooral een verdrag dat probeert Europa qua inrichting te veranderen, bijvoorbeeld met het instellen van een vaste

voorzitter voor maximaal vijf jaar. Met het huidige roulerende voorzitterschap kunnen alle landen een keer de hoofdrol spelen. Dit is goed voor het vergroten van het draagvlak voor Europa in de lidstaten. Hij vindt dat ook kleine landen agenderingsrecht moeten hebben, wat bij uitstek mogelijk is wanneer ze voorzitter zijn van de Europese Raad. Een vaste voorzitter zal proberen, te domineren. Dat is voor Europa een slechte zaak. Hetzelfde geldt voor het verkleinen van de Europese Commissie. Een aantal landen zal daardoor géén commissaris krijgen en dus niet de rol kunnen spelen die nodig is om het draagvlak voor de EU te vergroten.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt het jammer dat de heer Van Bommel de vele instrumenten verwerpt die de slagvaardigheid juist ten goede komen. Wat stelt de SP voor om van de Unie een slagvaardige organisatie te maken?

De heer **Van Bommel** (SP) meent dat het grootste probleem van de EU niet is dat ze niet bestuurd kan worden, maar dat er te weinig publiek draagvlak is. Het meest eenvoudige en slagvaardige bestuursmodel is een dictatuur met een leider die zegt wat er moet gebeuren. Dat is niet nastrevenswaardig, want mensen moeten zich in het bestuur kunnen herkennen. Het grote probleem van Europa is dat de burgers zich niet in het bestuur herkennen. Daarom gaan er ook zo weinig mensen stemmen.

De heer **Blom** (PvdA) vraagt hoe belangrijk het gebrek aan draagvlak werkelijk is, als wordt geconstateerd dat het draagvlak voor de euro enkele jaren geleden nihil was terwijl nu blijkt dat met de invoering van de euro een heel goede zet is gedaan. De euro heeft Europa gered van veel financiële problemen die gerelateerd zijn aan de dollar. De vraag is dus of altijd van draagvlak moet worden uitgegaan voordat een besluit kan worden genomen, of dat een politieke partij zelf ideeën kan blijven nastreven.

De heer **Van Bommel** (SP) reageert dat op deze wijze kan worden teruggekeerd naar het censuskiesrecht, het kiesrecht dat er op was ingericht dat alleen mensen die een bepaalde belasting betaalden stemrecht hadden. Gemiddeld genomen waren de mensen te dom en wisten zij niet wat goed voor hen was. Dat is de houding van de heer Blom. Die houding blijkt ook uit volgende citaat van de afgelopen week: "Ik luister niet naar mensen waar ik het niet mee eens ben, want ik ben van de PvdA. Ik draag de idealen van deze partij uit." Als dat zijn overtuiging is, leidt die tot dit soort standpunten.

De heer **Blom** (PvdA) vraagt de heer Van Bommel de volgende regel ook te citeren.

De heer **Van Bommel** (SP) gaat verder met citeren van de volgende regel: "Dat is nou precies de houding waarom de PvdA bij de volgende verkiezingen wordt afgestraft. Blom nuanceert zijn verhaal direct: Ik luister wel naar de burger, maar ik handel er niet automatisch naar."

De heer **Ten Broeke** (VVD) is blij dat de mensen in Apeldoorn in meerderheid eenzelfde mening uitspreken als gisteren in Eindhoven, namelijk dat het vetorecht moet worden ingeperkt. Ook op dit vlak is er verschil tussen het verdrag waar Nederland "nee" tegen heeft gezegd en het VvL dat door de Tweede Kamer is aangenomen. Op het gebied van justitie en binnenlandse zaken, waar de meeste veranderingen zijn aangebracht, is een aantal zaken door de Tweede Kamer zo cruciaal bevonden dat ze zijn uitgesloten van meerderheidsbesluitvorming. Daar blijft een veto mogelijk, zoals in het strafrecht geldt voor de minimumstraffen en zware grensoverschrijdende criminaliteit, en politiesamenwerking. Bij deze specifieke zaken wil Nederland niet gedirigeerd worden door grotere landen als Duitsland of Frankrijk.

De Tweede Kamer heeft ook aangegeven dat een gewone meerderheid van nationale parlementen "nee" kan zeggen tegen Brusselse bemoeizucht. Dat is geen "gele kaart" met een flauw terugzendrecht, maar biedt de mogelijkheid, een voorstel af te wijzen als het onaanvaardbaar is. Dat is nieuw, veel landen hebben daar grote problemen mee, met name de federalistische landen die alles naar Brussel willen overhevelen. Nederland heeft gepleit voor deze verandering in het verdrag. Dit zijn substantiële veranderingen die in gewicht verder reiken dan de genoemde 4%. Het is aan eenieder, zelf uit te maken of dit relevante veranderingen zijn.

De heer **Ormel** (CDA) vindt het opmerkelijk dat een relatief groot deel van het gehoor geen mening heeft over de uitspraken op het gebied van "slagvaardigheid". Wat hem betreft pleit dit voor een betere uitleg.

Een ruime meerderheid is voor een grotere rol van de parlementen, zowel Europees als nationaal, dus voor meer democratische controle op wat in Europa gebeurt. Het CDA meent dat er met het VvL veel meer mogelijkheden zijn voor nationale parlementen, niet alleen om "nee" te kunnen zeggen met gele- en oranjekaartprocedures, maar ook om al in een vroeg stadium bepaalde onderwerpen te agenderen of op een andere wijze te agenderen. Hij is absoluut

tegen het Europese non-vaccinatiebeleid, het massaal doden van dieren zoals in Gelderland ten tijde van de uitbraak van mond- en klauwzeer. Voortdurend is hij bezig, ook in Europees verband, dit beleid van tafel te krijgen. Met het VvL zal dit beter mogelijk zijn. De rol van nationale parlementen wordt vergroot, niet alleen wordt de invloed op het eigen land groter, ook zal worden meegesproken over zaken die plaatsvinden in de EU.

Het CDA is tegen het burgerinitiatief omdat dit een doekje voor het bloeden is. Bovendien kunnen burgers uit grote lidstaten op deze wijze sneller iets kunnen bereiken dan uit kleine lidstaten. Ook vindt hij dat elke burger via het parlement volop de mogelijkheid krijgt, onderwerpen op de Europese agenda te krijgen, ook bij een geringer aantal stemmen dan vereist voor een burgerinitiatief.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) zegt dat een slagvaardiger besluitvorming hand in hand moet gaan met betere democratische controle en grotere transparantie. Bij uitbreiding van de bevoegdheden op het gebied van justitie moet vooral gedacht worden aan grensoverschrijdende milieuvervuiling en grensoverschrijdende misdaad. Voor burgers is geregeld dat zij zonder paspoortcontrole de grens mogen passeren, voor politiefunctionarissen was dit in het kader van hun beroepsuitoefening nog niets juridisch geregeld. GroenLinks is tevreden dat dit binnen het VvL correct is ondervangen.

Zij is een groot voorstander van het Europees burgerinitiatief. Haar partij heeft een voorstel ingediend om per internet te kunnen stemmen. Een criterium voor een burgerinitiatief is onder andere dat minimaal 1 miljoen Europeanen, afkomstig uit een aanzienlijk aantal lidstaten, hiervoor moeten tekenen. Dit kan het makkelijkst gerealiseerd worden als via internet getekend kan worden. Verder is GroenLinks ervoor dat ook jongeren vanaf 16 jaar hieraan kunnen deelnemen, om op die manier de betrokkenheid van jongeren bij Europa te vergroten.

De heer **Van Bommel** (SP) merkt op dat alle zaken die onder "democratische besluitvorming" vallen nieuwe zaken zijn. Het zijn experimenten. Het zou heel verrassend zijn dat er iets gebeurt als 1 miljoen mensen een onderwerp op de agenda zetten, terwijl het haaks staat op het beleid van de Europese Commissie. Vooralsnog heeft hij geen hoge verwachtingen van het burgerinitiatief. Hij vindt het een aardig idee en is voorstander van de introductie, maar is er tevens huiverig voor en vreest dat het snel tot teleurstellingen zal leiden.

De heer **Ten Broeke** (VVD) vindt dit een voorbeeld van het conservatisme van de SP: of je wilt iets, of je wilt het niet. Ooit is er een burgerinitiatief geweest over de verplaatsing van Straatsburg. Iedereen in Nederland zou dat iets waard zijn, maar

het ligt vast in een verdrag. Dit maakt duidelijk hoe belangrijk verdragen zijn. Wel is bereikt dat de rol van nationale parlementen wezenlijk is veranderd. Daarin heeft Nederland vooropgelopen. Nationale parlementen bestonden helemaal niet voor Europa. In het Verdrag van Amsterdam werden zij voor het eerst in een verklaring genoemd, maar dat heeft geen betekenis. Nu staan de nationale parlementen prominent in het VvL. Zij kunnen als eerste en enige naar wetsvoorstellen uit Brussel kijken met de mogelijkheid, ze te verwerpen.

De heer **Blom** (PvdA) wil de aanpak van de democratische legitimatie in Europa goed bekijken. Het verdedigen van nationale belangen hoort wat hem betreft thuis in nationale parlementen. In het Europees Parlement hoort Europees gedacht te worden. Daarom is hij juist voor Europese fracties in het Europees Parlement in plaats van nationale, zodat politieke besluitvorming langs de lijn van de politieke ideologie en niet langs de lijn van de nationale identiteit loopt.

Hij vindt dat het burgerinitiatief niet verward moet worden met een referendum. Het is mogelijk dat de bevolking vindt dat over een bepaald onderwerp een uitspraak gewenst is, zonder dat wordt gezegd hoe die uitspraak er uit moet zien, want juist daar gaat de politiek over.

De heer **Ormel** (CDA) vindt dat de rollen van de Europese Commissie, de Europese Raad of de parlementen al gauw een ingewikkelde rijstebrij worden. In zijn visie heeft de Europese Commissie de bevoegdheid, Europese wetten te maken. Deze wetsvoorstellen worden altijd door de Europese Raad gecontroleerd voordat ze naar het Europees Parlement gaan. Er zijn diverse raden, Landbouwrade, Milieuraad, Verkeersraad enzovoorts, waarin nationale ministers zitting hebben. Deze nationale ministers worden door de nationale parlementen gecontroleerd. Met het VvL zullen nationale parlementen nadrukkelijk invloed hebben op de Europese processen. Het zwaartepunt van Europa ligt bij de Europese Raad, de controle ligt bij de nationale parlementen.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) merkt op dat het nationale parlement wordt opgevoerd als een van de elementen die Europa met het nieuwe verdrag democratischer zullen maken. Dat mag niet tot het misverstand leiden dat de versterkte rol van nationale parlementen in zich draagt dat zij nu meer kunnen meepraten over regelgeving op Europees niveau. Waar het om gaat, is dat nationale parlementen beter kunnen bepalen wat niet Europees moet worden geregeld. Meepraten over wat Europees geregeld wordt, is nog niet aan de orde. Hier ligt nog een groot democratisch manco, want het parlement krijgt geen

dossiers te zien en ontvangt slechts beperkte informatie over de regeringsinzet in de Europese ministerraden.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt de uitspraak van de heer Ormel over het zwaartepunt bij de Europese Raad opmerkelijk. Niet vergeten mag worden dat de EU twee pijlers heeft: niet alleen de Europese Raad en de nationale parlementen, maar ook de Europese Commissie en het Europees Parlement. Van dit laatste orgaan wordt juist gezegd dat zijn taak moet worden uitgebreid. Het burgerinitiatief moet niet mooier en groter worden gemaakt dan het is, maar het kan ook niet zomaar weggewuifd worden. Het is in haar visie een leuk middel waarmee mensen rechtstreeks onderwerpen kunnen agenderen.

Inspreker vraagt of het niet net als bij de invoering van de euro mogelijk is dat een aantal lidstaten wel meedoet en een aantal niet, of met een gedeelte van het verdrag meedoet.

Inspreker blijft van mening dat het voor een burger heel moeilijk is om over ingewikkelde zaken als referendum en burgerinitiatief te beslissen, ondanks de uitleg en de informatie. Hij denkt dat je dat moet overlaten aan mensen die hier veel ervaring in en verstand over hebben en dat de gewone burger hoogstens kan kiezen over wat bij hem op de hoek gebeurt, maar niet over Europa.

Inspreker vindt dat iedereen met oogkleppen op naar Europa kijkt. Denk Europees. Dat kleine nationale Nederland of dat kleine cultuurgoed Nederland is leuk bij een voetbalwedstrijd of bij een theatervoorstelling. Maar verder? Oogkleppen af, gewoon Europees denken anders kun je de milieuverontreiniging en criminaliteit echt niet aanpakken.

Inspreker vindt wat de heer Ten Broeke heeft gezegd over de verbeteringen sinds Nederland "nee" heeft gezegd interessant. Vervolgens hoort hij van mevrouw Peters weer een ander geluid. Wat betekent het nu als het nationale parlement tegen bepaalde Europese wetsvoorstellen is? Kan het nationale parlement deze dan amenderen of tegenhouden? Hoe werkt dit? Hoe democratisch is dat proces?

Inspreker merkt op dat het VvL voorziet in één EU-vertegenwoordiger voor buitenlandse zaken. Waarom mogen de Europeanen deze vertegenwoordiger niet zelf kiezen?

Inspreker is het eens met het VvL en zou dat het liefst zo snel mogelijk ingevoerd zien. Hij denkt dat de eenheid van EU heel belangrijk is en dat door de inhoud van de punten 7, 8 en 9 van de quick scan kan worden bereikt dat kleinere landen toch hun stem kunnen laten gelden.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) denkt dat Europees denken beslist noodzakelijk is op die terreinen waar dit het beste kan, maar niet op alle terreinen, want zij vindt dat nationaal gedaan moet worden wat het beste nationaal kan. Nationaal gebeurt dat ook: vanuit Den Haag aansturen is belangrijk, maar wat op gemeentelijk niveau gedaan kan worden moet vooral ook daar worden gedaan.

Als het VvL werkelijk doorgaat, betekent dit dat de Tweede Kamer het eigen huis goed op orde moet brengen en invulling moet geven aan het parlementaire voorbehoud. Zij stelt zich voor dat al in een vroeg stadium inzicht wordt gegeven in de op handen zijnde Europese wetgeving, dat hierover in de Tweede Kamer wordt gedebatteerd en dat vervolgens een duidelijke boodschap aan de betreffende bewindspersonen wordt meegegeven naar de eerder genoemde Europese ministerraden.

De heer **Blom** (PvdA) licht toe dat het VvL in delen kan worden ingevoerd, maar dat dit niet zo is afgesproken. Het is helder dat de spelregels niet tijdens de wedstrijd zullen worden gewijzigd.

Hij is lid van een sociaaldemocratische partij waarbinnen per definitie Europees en internationaal wordt gedacht. Een nieuwe discussie over Europa zal direct vertaald moeten worden naar praktische maatregelen. Hij vindt de Nederlandse democratie van een hoog niveau, maar de Europese democratie kan beslist beter. Daarom moet het Europees Parlement een politieke dimensie krijgen en in mindere mate een nationale.

De heer **Van Bommel** (SP) vindt dat de oogkleppen zeker af moeten op de terreinen die genoemd zijn. Er zijn veel terreinen die zich alleen lenen voor een Europese en soms alleen mondiale aanpak. Gisteren hoorde hij op de autoradio een reclame over kip. Die bleek mede mogelijk gemaakt te zijn door financiering van de EU. Zoiets kan hij niet uitleggen. Hetzelfde geldt voor schoolfruit. Waarom moet in Brussel worden besloten dat gratis fruit moet worden uitgedeeld op de Europese scholen? Daarmee wordt geen draagvlak voor Europa gecreëerd.

De heer **Ten Broeke** (VVD) kan dit aspect geheel onderschrijven. Brussel gaat niet over het schoolfruit, niet over obesitasbestrijding en al helemaal niet over "het

lekkerste stukje vlees van Nederland". Tot nu toe kon Nederland alleen maar over dit soort zaken klagen, nu kan het nationale parlement alle voorstellen van tevoren inzien, om zich daarover binnen acht weken een mening te vormen. Daarna kan het voorstel met een gewone meerderheid in het Europees Parlement worden weggestemd.

Het is van belang dat in eigen huis ervoor wordt gezorgd dat de eigen ministers aan het begin van het proces goed worden gecontroleerd. Daarom is in het VvL een behandelingsvoorbehoud opgenomen.

De heer **Ormel** (CDA) sluit hierbij aan en zegt dat een nationaal parlement niet alleen nee kan zeggen met een gele en een oranje kaart, maar ook dat wat het nadrukkelijk Europees wil regelen naar voren kan brengen. De Europese ambtenaren krijgen vervolgens de opdracht om een groenboek te schrijven waarin het probleem wordt omschreven, met de procedures om tot wetgeving te komen. In het proces van wetsvorming kan invloed worden uitgeoefend door zowel het nationale parlement als het Europees Parlement. Het uiteindelijke wetsvoorstel wordt aan de Europese raden van ministers voorgelegd. Daarin zitten ook Nederlandse ministers, die gestuurd door het nationale parlement voor of tegen zullen stemmen. Zo zitten er overal controlepunten, maar ook initiatiefmogelijkheden in het VvL.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) denkt dat het kiezen van alle Europese bestuurders niet de meest aangewezen weg is, maar het kiezen van een mogelijke eerste president lijkt haar wel noodzakelijk. Zij vraagt zich echter af hoe het nationale parlement de onderhandelingen van de Nederlandse minister controleert. Zij vindt het behandelingsvoorbehoud slap. Het parlement mag in het dossier kijken en erover meepraten, als de minister het goedvindt, maar het parlement mag niet alle informatie inzien en is niet instemmingsbevoegd, wat bij een aantal lidstaten wel het geval is.

Inspraak - Toekomst van de EU

a. Heeft de EU een nieuw verhaal nodig?

Inspreker vindt het VvL een stap in de goede richting. De EU wordt vaak verweten dat het zo'n ingewikkeld verdrag is. Dat is het ook, maar dat kan haast niet anders omdat 27 landen tevredengesteld moeten worden. Het verdrag is als een kruiwagen met 27 kikkers op een brug over een woest kolkende rivier. Het gaat erom dat alle kikkers tegelijk de overkant bereiken. Juist omdat het zo fantastisch

democratisch in elkaar is gezet, is het zo ingewikkeld. Dit gegeven wordt tegen Europa gebruikt, terwijl het eigenlijk vóór Europa gebruikt moet worden.

Inspreker heeft in verband met de voorbereiding van deze avond twee boeken gelezen; een boek van Jacques Attali, een Frans politicus, en een boek van Mark Leonard, directeur van een centrum voor Europese hervormingen in Londen. Attali kijkt naar de positie van Europa in de komende decennia in relatie tot de rest van de wereld. Dat ziet er niet goed uit. Europa zal alle zeilen moeten bijzetten om de uitdagingen aan te gaan. Het boek van Leonard is optimistischer gesteld in die zin dat hij ervan uitgaat dat Europa in staat is antwoord te geven op de grote uitdagingen die in het verschiet liggen. Zal het VvL een goed instrument zijn om de gestelde uitdagingen aan te kunnen? De tijd zal het leren. Er is gestemd over een handleiding, maar wie controleert dat? Zijn dat de nationale parlementen?

Inspreker meent dat het proces versneld moet worden. Het gaat tot nu toe traag. Hij denkt dat het VvL Europa kan helpen slagvaardiger te worden. Het lijkt hem verstandig dit verdrag te ratificeren.

b. Moet er een Europa van twee snelheden komen?

Inspreker vraagt of het een voordeel kan zijn met twee snelheden te werken of juist niet? Hij hoort graag de mening van de Kamerleden hierover.

Inspreker denkt dat een verenigd Europa een verbetering van de democratie is voor alle Europeanen. Twee snelheden past daar niet in. Er zal onderhandeld moeten worden totdat allen het met elkaar eens zijn.

Volgens **inspreker** kan een Europa met twee snelheden niet eens, want de afspraak is, het met zijn allen te doen. Mogelijk ontstaat een nieuwe rechtspersoon, een soort federatie. In zijn beleving kan er geen Europees Parlement bestaan naast de individuele lidstaten met daarboven een federatie. Bovendien zal de Europese wetgeving voorrang krijgen boven de nationale wetgeving, waardoor het werken met twee snelheden is uitgesloten.

c. Moet er een einddoel voor de EU zijn en wat moet het einddoel zijn?

Inspreker ziet als einddoel dat er één naar buiten gericht beleid wordt gevoerd in relatie tot de andere grote mogendheden. Ook vindt hij het belangrijk dat de levensstandaard van alle Europeanen omhoog gaat.

Inspreker probeert zich een "Verenigde Staten van Europa" als einddoel voor te stellen, maar dat spreekt haar niet zo aan.

Inspreker vindt het moeilijk hierover een uitspraak te doen. Als in de 17de eeuw de vraag was gesteld hoe het er over enkele eeuwen uit zou zien, had niemand de huidige realiteit kunnen voorspellen. De Europese burgers zullen Europa moeten laten groeien en zien wat er uitkomt.

Inspreker stelt dat er verder dan Europa gedacht moet worden. Er is ook een wereld buiten Europa. Het gaat er ook om hoe de relaties daarmee onderhouden worden.

Inspreker vestigt de aandacht op de enorme cultuurverschillen van Europa. Er kan heel goed gezamenlijk buitenlands en defensiebeleid worden gevoerd, terwijl de individuele verschillen tussen de landen gerespecteerd en gehandhaafd worden. Dat lijkt hem van wezenlijk belang.

d. Onderwerpen uit het publiek

Inspreker meent dat om te beginnen moet worden gekeken naar het volledige Europa, dus ook richting Kaukasus, hoewel dat voor hem nog maar een tussendoel is. De Europeanen zouden hun geest moeten openen voor deze groei, waarbij het einddoel is, de wereld te laten zien dat in een democratisch Europa multicultureel en multireligieus kan worden samengeleefd en samengewerkt met een verhoogde levensstandaard als resultaat. Daarna moet de markt direct worden verbreed naar Zuid-Amerika en Afrika, zodat ook in die werelddelen geprofiteerd kan worden van de Europese welvaart.

Inspreker wil graag weten hoeveel van de aanwezigen vinden dat het VvL geratificeerd moet worden. Daarover wordt gestemd. In de zaal is een grote meerderheid voor, zijn elf mensen tegen en vijf mensen onthouden zich.

Inspreker vindt het huidige "verhaal" van de EU een mooi verhaal: eenheid in verscheidenheid. De EU is opgericht met het oog op vrijheid in Europa. Hij kan zich geen mooier verhaal voorstellen. Daarnaast vindt hij de reis belangrijker dan het doel. Het einddoel vaststellen is immers een onmogelijke taak. Het kleiner worden van de omvang van de Europese Commissie betekent dat individuele landen een deel van hun ego moeten loslaten, omdat het belangrijker is dat de

goede mensen op de goede plekken komen dan dat de plekken bij voorbaat verdeeld worden over de landen.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) geniet nog na van de woorden over Europa als een reis die verder gaat en geen einddoel kent. Naarmate de reis verloopt en de tijd vordert, stellen de doelen zich vanzelf bij. Het zal een reis zijn die tot omarming van nieuwe volkeren en culturen leidt. Europa zal hopelijk een voorbeeld in de wereld zijn als een gemeenschap van waarden en welvaart, die solidair is met andere delen van de wereld waar het leven moeilijker is.

In de vorige ronde werd gemeld dat Europa voor individuele burgers eigenlijk te ingewikkeld is om over te kunnen besluiten. Zij ziet de politiek en het samenleven van politiek en burgers fundamenteel anders. Er bestaat geen samenlevingsvorm waarin de regering aan de ene kant staat en de burgers aan de andere kant, zonder actieve participatie van de burgers. Er bestaat geen gratis politiek waarmee de burger zich niet hoeft te bemoeien, net zo min als er een politiek bestaat die zich niets aan de burgers gelegen hoeft te laten liggen. Het feit dat in deze democratische samenlevingsvorm wordt geleefd, vereist dat mensen samen over ingewikkelde zaken nadenken en dat zij samen besluiten nemen, zeker als deze ingewikkelde zaken vergaande gevolgen kunnen hebben voor de toekomst van de samenleving. Het VvL is daar een voorbeeld van.

De heer **Ormel** (CDA) bedankt de zaal voor de bijdrage. Een spreker leidde terug naar de 17de eeuw, maar voor minder lang geleden geldt hetzelfde. Dertig jaar geleden zaten mensen gevangen achter het IJzeren Gordijn op 300 kilometer van Nederland. Nu zijn de grenzen open en kan men er zonder paspoort naartoe reizen. Slowakije gaat op 1 januari 2009 de euro invoeren. Dat is geweldig. Europa en de Europeanen schrijven geschiedenis met elkaar. Hij is blij dat jongeren haast willen maken en vinden dat het te traag gaat, hoewel het feitelijk heel snel gaat. Een andere spreker vreest voor een "Verenigde Staten van Europa". Haar vrees is ongegrond, want dat zal niet gebeuren. Hier vindt een uniek experiment in de geschiedenis plaats. Europa is een samenwerkingsverband van soevereine staten, met instandhouding van eigen cultuur en taal. De veeltaligheid van dit project is geweldig. Tegelijk is het zinvol niet de aandacht voor de rest van de wereld te verliezen. In China studeren 30.000 ingenieurs per jaar af, in de EU zijn het er 300. Hij is dankbaar dat het boek van Leonard werd genoemd, "Why Europe will be the 21st century superpower". Dat zal Europa zijn; een vredesproject dat de mensenrechten respecteert, de "Millennium development goals" realiseert, solidariteit betuigt met de armen op de wereld en de uitdagingen die honger, armoede en klimaatverandering stellen, tegemoet treedt.

De heer **Ten Broeke** (VVD) onderkent dat Europa een nieuw verhaal nodig heeft, wellicht het verhaal dat de heer Ormel met zoveel enthousiasme naar voren bracht. Het is jammer dat het verdrag dat hiervoor nodig is tijdelijk in de ijskast is gezet, want in dit verdrag zitten de spelregels die het nieuwe verhaal mogelijk maken. Dit verhaal begon voor Nederland met het "nee" in 2005. Aan dat "nee" is in zijn ogen recht gedaan, want diverse punten die aanleiding waren voor dit "nee" zijn de bouwstenen geworden voor dit nieuwe verhaal. Nederlanders hebben noch tegen Europa gestemd, noch tegen het Nederlandse lidmaatschap. Er is gestemd tegen een Europa dat over en zonder het nationale parlement besluiten zou nemen. Dit is in het VvL veranderd, de rol van het nationale parlement is aangepast en er zijn betere controlemogelijkheden voor de nationale parlementen doorgevoerd.

De heer **Van Bommel** (SP) hoort de heer Ten Broeke nu weer alle in zijn ogen grote verbeteringen memoreren. De vraag is of hij betrokkenheid van burgers accepteert als de burger "nee" blijft zeggen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) zegt dit beslist te accepteren. De VVD heeft het aangedurfd om in een coalitie met een partij die geen referendum wilde een referendum mogelijk te maken, terwijl zij zelf geen voorstander is van het referendum als instrument. Hij durft iedereen recht in de ogen te kijken, zeker de heer Van Bommel, die zijn verhaal heeft aangepast. Die spreekt nu niet meer over het grondwettelijke karakter, wat voor de VVD de doorslaggevende reden is geweest om het referendum in 2005 mogelijk te maken. Dat karakter is uit dit verdrag gehaald en hoort niet meer bij het nieuwe verhaal. Het nieuwe verhaal moet een verhaal zijn van Europa dat twee pijlers heeft, het Europa van de lidstaten en het Europa van de burgers. Zou het alleen een Europa van burgers zijn, dan zou het resultaat een Verenigde Staten van Europa zijn. Dat wil de VVD niet en dat zou volgens hem rechtstreeks indruisen tegen de wil van de Nederlandse bevolking. Europa kan worden teruggebracht door een reëel verhaal te vertellen en door te benadrukken wat de Europese prestaties zijn. Deze prestaties moeten terugvoeren op die problemen waarop nationale politici geen antwoord hebben. Het nationale parlement kan geen bescherming bieden tegen een terroristische aanval in de metro in Rotterdam, net zomin als de Spaanse politici dat konden in Madrid en Engelse politici in Londen. Het vergroten van veiligheid, vrijheid en welvaart in Europa is alleen mogelijk via een goede onderlinge samenwerking.

De heer **Van Bommel** (SP) stelt dat het Europa van de toekomst het Europa van de burger zal zijn, anders zal het niet zijn. Europa heeft in het verleden te kampen gehad met een gebrekkig draagvlak. Vier jaar geleden ging 40% van de kiesgerechtigden bij de verkiezingen voor het Europees Parlement stemmen. Vijf jaar daarvoor was dat minder dan 30%. In 2005 heeft meer dan 60% van de Nederlandse kiezers gestemd over een Europees verdrag. Dit betekent dat de politici er in 2005 in slaagden een meerderheid van de kiezers te betrekken bij een belangrijk besluit over Europa. Als het niet lukt om de burgers bij Europa betrokken te houden, mislukt het Europese project. Geen enkele politicus kan het zich veroorloven het draagvlak te verspelen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) vindt het prachtig dat de heer Van Bommel spreekt over het vergroten van het draagvlak, maar hij huilt krokodillentranen. De SP heeft er niet toe bijgedragen, want zij zegt alleen maar nee. Spreker vraagt de heer Van Bommel hier en nu ruiterlijk te erkennen dat de 5% aan veranderingen in het VvL rechtstreeks zijn terug te voeren op het Nederlandse "nee".

De heer **Van Bommel** (SP) zegt in het geheel niet alleen maar nee te zeggen. De SP heeft nog na het referendum en voor de verkiezingen van 2006 een uitgebreide notitie uitgebracht met de titel "Een beter Europa begint nu". Daarin staan diverse voorstellen om de EU te verbeteren. Van die veranderde 5% hebben de mensen niet wakker gelegen. Niemand heeft beweerd dat vlag en volkslied uit het verdrag moesten worden gehaald.

De heer **Blom** (PvdA) heeft weinig constructieve voorstellen van de SP gehoord. Hoe gaat de SP voor het vergroten van het draagvlak zorgen op het moment dat zij constateert dat er te weinig draagvlak is? Kan de heer Van Bommel hiervoor drie voorstellen doen?

De heer **Van Bommel** (SP) heeft er vanavond al één genoemd: Zorg ervoor dat de EU geen zaken meer financiert die door de lidstaten zelf bekostigd moeten worden. Het is buiten de orde dat vele miljoenen worden besteed aan zaken die lidstaten of industrieën zelf kunnen financieren. Verder, zorg voor veel meer openheid bij Europese instituties en openbaarheid van vergaderingen en van allerlei zaken die de EU aangaan. Als laatste, zorg ervoor dat de lidstaten in een veel eerder stadium invloed kunnen uitoefenen via hun bewindslieden. Met onder andere deze voorstellen zal Europa werkelijk verbeteren.

De heer **Ormel** (CDA) vindt de uitspraak van de heer Van Bommel over het Europa van de burger een valse tegenstelling, want Europa is van de burger. Het enige verschil is de manier waarop de burger invloed heeft. Oud-minister De Koning heeft ooit gezegd: "Het is de taak van de politiek de burgers nét een stapje verder te laten zetten dan zij zelf zouden zetten." Dit is ook zijn missie, zodat de toekomst beter wordt en de jeugd het beter krijgt. Veel van wat de heer Van Bommel voorstelt, vindt al plaats. Hij heeft het idee dat de heer Van Bommel wil terugkeren achter de Hollandse Waterlinie en Nederland wil houden zoals het is.

De heer **Van Bommel** (SP) zegt dat dit flauwekul is. De SP is bereid veel geld te reserveren, ook Nederlands geld, om de nieuwe lidstaten te helpen bij de opbouw van hun land. In Roemenië is bijvoorbeeld maar één snelweg. Laat de EU daarin investeren en niet in fietspaden in Drenthe en een jachthaven in Lelystad.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) reageert dat juist het VvL nodig is voor al die zaken die de SP wil. Daarin wordt een goede bevoegdheidsverdeling geregeld, zodat iedereen aan de afspraken kan worden gehouden.

De heer **Van Bommel** (SP) reageert dat de kwestie van de structuur- en cohesiefondsen in dit verdrag niet wordt gewijzigd. Het is apert onjuist dat alles wat hij voorstelt met het VvL wordt geregeld.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) zegt dat het juist om de bevoegdheidsverdeling gaat. Met dit verdrag kan Brussel worden aangesproken op de afgesproken bevoegdheden.

De heer **Van Bommel** (SP) zegt dat het juist zo is dat in Europa veel geregeld is via allerlei fondsen. Het beleid wordt gemaakt omdat de commissie daar financiële ruimte voor heeft. Zo is de kipreclame geen Europese bevoegdheid, maar er gaan wel vele miljoenen naartoe. Dat is volgens hem pure verspilling.

Mevrouw **Peters** (GroenLinks) begrijpt niet waarom de SP tegen een heel project is, alleen omdat sommige onderdelen nog niet perfect zijn. Zij denkt dat het dilemma waar iedere politicus voor staat, is of je je standpunt probeert bij te schaven terwijl het project loopt, of dat je het project tegen blijft houden omdat je sommige details niet kunt onderschrijven. De details zijn niet de kern waar het in Europa om gaat, want in Europa gaat het erom dat de verandering van het klimaat

kan worden aangepakt en dat grensoverschrijdende zaken kunnen worden afgehandeld.

De heer **Van Bommel** (SP) reageert dat uit de quick scan blijkt dat hij op een aantal vragen volmondig ja zegt. Helaas bevat dit verdrag, en dat is er zo megalomaan aan, zo ontzettend veel dat er weinig rest dan een tabel van plussen en minnen maken waar een bepaalde, toevallige, uitkomst uit volgt. Als een aantal zaken uit het verdrag zou worden gehaald, zou het verdrag een stuk aanvaardbaarder worden. Hij noemt met name het vetorecht, de hoge vertegenwoordiger en de vaste voorzitter.

De heer **Ormel** (CDA) wil nog even aanhaken bij de fietspaden in Drenthe. Het lijkt in eerste instantie op het rondpompen van geld, maar die fietspaden in Drenthe zijn onderdeel van een Euregionaal project voor een fietspadennetwerk door Duitsland en Drenthe.

De heer **Van Bommel** (SP) begrijpt dat de fietspaden deel uitmaken van een Euregionaal fietspadennetwerk. Hij denkt dat de heer Ormel veel krachtiger had gestaan als hij had gezegd "Van Bommel, die fietspaden deugen niet". Dan zou hij werkelijk eurokritisch zijn.

De heer **Ormel** (CDA) vindt het prima als er in Roemenië een weg wordt aangelegd en in Bulgarije een telefooncentrale, maar het heeft ook zijn volle instemming om een project Europees te financieren dat zorgt voor een betere grensoverschrijdende samenwerking tussen Duitsland en Nederland.

De heer **Van Bommel** (SP) vindt van groot belang dat landen eerst mee kunnen komen in de concurrentiestrijd en daarvoor steun krijgen. Dat is ook gebeurd bij Spanje en Portugal. Op die manier wordt ervoor gezorgd dat zij kunnen meekomen in de moordende concurrentie met de landen die economisch al veel verder zijn.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) hoort een nieuw argument waarom de SP toch met het VvL verder zou moeten gaan. Daarin staan namelijk eindelijk de Kopenhagencriteria. Dat zijn heel duidelijke uitbreidingscriteria om in de toekomst te voorkomen dat een uitbreidingsprocedure als met Roemenië zich herhaalt.

De heer **Van Bommel** (SP) stelt dat zich hier wreekt dat mevrouw Wiegman de historie van het debat niet kent. Het probleem met de Kopenhagencriteria is niet dat ze niet nauw omschreven zouden zijn, of zelfs niet zouden bestaan, maar dat de oud-lidstaten, Nederland inclusief, zich er niet aan houden. Bij Polen is dat niet gebeurd en bij Bulgarije en Roemenië ook niet.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) vindt het VvL een verbetering, omdat de criteria daar expliciet in worden genoemd. Waarom wil de heer Van Bommel bij het Verdrag van Nice blijven hangen?

De heer **Van Bommel** (SP) antwoordt dat die criteria al sinds jaar en dag van toepassing zijn. Bij alle debatten over de uitbreiding in de afgelopen tien jaar hebben de Kopenhagencriteria centraal gestaan. Hij is blij met de uitbreiding van het absorptievermogen, maar dat hoeft helemaal niet in een verdrag te worden opgenomen. Dat is een afspraak die tussen de lidstaten is gemaakt en ook al staat dat nu in een verdrag, uiteindelijk is er maar één ding dat telt en dat is dat de lidstaten zich aan hun eigen afspraken houden.

De heer **Blom** (PvdA) wil de dialoog ideologischer maken. Als hij naar de toekomst van Europa kijkt, spelen vier begrippen voor hem een rol: rechtvaardigheid, saamhorigheid, veiligheid en solidariteit. Die zijn voor hem de basis voor een gezamenlijk Europa. Hoe dat in de toekomst vorm moet krijgen, is van later zorg, want ook de huidige generatie is maar een voorbijganger. Een leidend idee bij de invulling van deze begrippen is wat hem betreft dat Europa een Europa van kansen moet zijn en niet van bedreigingen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) hoorde iemand in de zaal suggereren, eerst maar eens met het VvL aan het werk te gaan en de kikkers in de kruiwagen zien te houden. Dat spreekt haar aan.

De heer **Van Bommel** (SP) houdt mevrouw Wiegman voor dat de afspraak is dat alle landen moeten instemmen. Zolang dat niet het geval is, kan het Nederlandse parlement wensen wat het wil, maar zal er niets gebeuren. Deelt mevrouw Wiegman deze opvatting?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) bevestigt dit. Er wordt nu gesproken over de toekomst en over wat wenselijk is. Het spreekt haar aan om met het VvL aan de slag te gaan. Zij is een groot voorstander van Europese samenwerking. Voor zover zij kan overzien, zijn de grenzen bereikt,

zowel beleidsinhoudelijk als geografisch. Zij kan zich voorstellen dat er in de toekomst nog enkele landen kunnen toetreden, maar niet op dit moment.

De heer **Blom** (PvdA) vraagt of deze grenzen zijn bereikt inclusief of exclusief Turkije, Kroatië en Macedonië.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) heeft geen lijstjes bij zich. Zij weet dat er met diverse landen, waaronder Turkije, onderhandelingen zijn gestart. Zij is geen voorstander van het lidmaatschap van Turkije, hoewel zij haar ogen niet wil sluiten voor gemaakte afspraken. Zij constateert wel dat het huidige Turkije geen lid van de EU kan worden.

De heer **Ormel** (CDA) zegt dat voor het CDA geldt dat het werelddeel Europa een begrenzing hoort te zijn, wat niet wil zeggen dat alle landen automatisch op korte termijn lid kunnen worden. Er zijn echter kandidaat-lidstaten waarmee afspraken zijn gemaakt. Daarvoor geldt: een man een man, een woord een woord. Het is evident dat Turkije nog niet klaar is en mogelijk over tien jaar nog steeds niet, maar vindt mevrouw Wiegman dat Turkije volwaardig lid kan worden van de EU, als het aan de Kopenhagencriteria voldoet?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) onderschrijft "een man een man, een woord een woord". Op het moment dat Turkije aan de genoemde criteria voldoet, zal het een geheel ander Turkije zijn en zal de wereld er in zijn geheel anders uitzien.

De heer **Ormel** (CDA) vraagt haar gewoon met ja of nee te antwoorden. Als Turkije aan de Kopenhagencriteria voldoet, kan Turkije dan lid worden?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) antwoordt dat er dan een ander Turkije zal zijn dat lid kan worden. Zij wil in dit verband naar de bezwaren kijken die er tegen Turkije liggen. Zij noemt de Armeense kwestie en haalt minister Verhagen aan: een land dat zijn eigen geschiedenis niet onder ogen kan zien, hoort niet in Europa.

De heer **Ormel** (CDA) onderschrijft dit, maar benadrukt dat de ChristenUnie nu voor het eerst heeft gezegd dat Turkije lid kan worden van de EU.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) zegt dat dit geen nieuws is. Binnen haar partij wordt hier al lang over gesproken.

De heer **Van Bommel** (SP) meent dat het wel nieuws is en dat dit nu officieel in de Kamer is gezegd, want deze bijeenkomst is een officiële zitting van de Tweede Kamer der Staten Generaal van het Koninkrijk der Nederlanden. Officieel is gezegd dat de ChristenUnie niet in alle gevallen tegen toetreding van Turkije is tot de EU.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) zegt nogmaals dat haar fractie de ogen niet sluit voor reeds gestarte onderhandelingen. Dat is ook de reden dat de ChristenUnie daarover in publicaties rept. Persoonlijk is zij echter geen voorstander van een lidmaatschap van Turkije.

De heer **Ten Broeke** (VVD) vraagt of hij het goed gehoord heeft. Zegt de ChristenUnie dat Turkije mag toetreden als aan de Kopenhagencriteria wordt voldaan, of beweert mevrouw Wiegman dat zij daar dan persoonlijk op tegen blijft?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) zegt niet van als/dan-vragen te houden. Zij herhaalt dat de ChristenUnie in principe geen voorstander is van het toetreden van Turkije, maar de ogen open wil houden voor gestarte onderhandelingen.

De heer **Ten Broeke** (VVD) vindt dat kiezers recht hebben op duidelijkheid. Wellicht dat mevrouw Wiegman in een later stadium duidelijkheid wil geven, dat is haar goed recht. Hij herhaalt zijn vraag of hij mevrouw Wiegman heeft horen beweren dat Turkije lid van de EU kan worden als het aan de Kopenhagencriteria voldoet.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) zegt op die vraag nu geen antwoord te kunnen geven, want het gaat dan om een heel andere situatie.

De heer **Ormel** (CDA) zal mevrouw Wiegman helpen: iedereen heeft haar horen zeggen dat zij het eens is met de stelling "een man een man, een woord een woord". Dat vindt hij op dit moment al een duidelijk standpunt waar hij haar voor wil danken.

De heer **Blom** (PvdA) complimenteert de heer Ormel met zijn analyse. Hij heeft het precies zo verstaan.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie) komt ter afsluiting terug op het verhaal Europa. Europa is begonnen vanuit een streven naar vrede, veiligheid en stabiliteit. Dat geldt voor haar nog steeds, maar zij zou Europa nu meer willen verbinden aan het klimaatvraagstuk. Zij denkt dat Europa dat kan. Tijdens de VN-klimaatconferentie op Bali heeft Europa al laten zien een leidende rol te kunnen spelen. Europa is niet alleen een rijke westerse entiteit, maar komt ook op voor kwetsbare ontwikkelingslanden en schenkt aandacht aan het voedselvraagstuk: het eerlijk delen van voedsel en het creëren van eerlijke afzetmogelijkheden voor landbouwproducten.

Slotwoord

De **voorzitter** bedankt de gespreksleider voor zijn uitstekende werk, gezien het levendige debat dat heeft plaatsgevonden. Hij dankt de Kamerleden voor hun bereidheid om in Apeldoorn gekomen. Europa heeft een politiek debat nodig en de vaste commissie voor Europese Zaken spant zich in om dit debat ook in andere commissies te voeren. Het is de plicht van Kamerleden om rekening en verantwoording af te leggen over het werk dat zij doen. Dit verantwoordingsdeel heeft een extra dynamiek gekregen door het "nee" van Ierland. Al met al denkt hij dat het voor de toehoorders interessant is geweest te zien hoe Kamerleden onderling met elkaar omgaan tijdens het debat, maar aan het einde van de avond ook weer een borrel met elkaar kunnen drinken.

Inspreker roept door het applaus heen dat andere commissies in de Tweede Kamer hier een voorbeeld aan zouden moeten nemen.

Sluiting 22.00 uur.

Bijlage: Quick scan Verdrag van Lissabon

Slagvaardigheid

1. Minder veto's.
 Voor: Wiegman, Peters, Ten Broeke, Ormel en Blom
 Tegen: Van Bommel
 Stemming publiek:
 Voor: ruime meerderheid
 Tegen: 9
 Geen mening: 4

2. Een vaste voorzitter voor de Europese Raad.
 Voor: Wiegman, Peters, Ten Broeke, Ormel en Blom
 Tegen: Van Bommel
 Stemming publiek:
 Voor: krappe meerderheid
 Tegen: 20
 Geen mening: 20

3. Eén EU-vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken.
 Voor: Wiegman, Peters, Ten Broeke, Ormel en Blom
 Tegen: Van Bommel
 Stemming publiek:
 Voor: ruime meerderheid
 Tegen: 10
 Geen mening: 9

4. Een kleinere Europese Commissie.
 Voor: Wiegman, Peter, Ten Broeke, Ormel en Blom
 Tegen: Van Bommel
 Stemming publiek:
 Voor: ruime meerderheid
 Tegen: 7
 Geen mening: 12

Nieuwe/uitgebreide beleidsterreinen:

5. Nieuwe bevoegdheden op gebied van energie.

Voor: Wiegman, Peters, Ten Broeke, Ormel en Van Bommel

Tegen: Blom ja/nee

Stemming publiek:

Voor: ruime meerderheid

Tegen: 3

Geen mening: 5

6. Uitbreiding van bevoegdheden op gebied van Justitie.

Voor: Peters, Ten Broeke, Ormel

Tegen: Van Bommel, Wiegman en Blom ja/nee

Stemming publiek:

Voor: ruime meerderheid

Tegen: 12

Geen mening: 5

Democratische besluitvorming en controle:

7. Medebeslissingsrecht voor het Europees Parlement flink uitgebreid.

Voor: allen

Stemming publiek:

Voor: ruime meerderheid

Tegen: 0

Geen mening: 4

8. Een grotere rol voor nationale parlementen.

Voor: allen

Stemming publiek:

Voor: ruime meerderheid

Tegen: 4

Geen mening: 4

9. Een Europees burgerinitiatief.

Voor: Wiegman, Peters, Ten Broeke, Van Bommel en Blom

Tegen: Ormel

Stemming publiek:

Voor: ruime meerderheid

Tegen: 4

Geen mening: 7